

دادِستان دینی

جشن نامه
دکتر محمود جعفری دهقی

به کوشش:
امین شایسته دوست

فرهنگ معاصر

دادِستان دینی

جشن‌نامهٔ استاد دکتر محمود جعفری دهقی

به کوشش:

امین شایسته‌دوست

فرهنگ معاصر

فرهنگ معاصر

تهران، خیابان طالقانی غربی، خیابان فریمان، شماره ۲۸، کدپستی: ۱۴۱۶۸۶۴۱۸۲-
 تلفن: ۵-۶۶۹۵۲۶۳۲-۶۶۹۷۳۳۵۲؛ واحد فروش: ۶۶۹۷۳۳۵۲؛ فکس: ۶۶۴۱۷۰۱۸
 E-mail: farhangmoaserpub@gmail.com - Website: www.farhangmoaser.com

دادستان دینی

جشن نامه استاد دکتر محمود جعفری دهقی

امین شایسته دوست

حروف نگاری، صفحه آرایی و چاپ:

واحد کامپیوتر و چاپ فرهنگ معاصر

چاپ اول: ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۵-۲۲۸-۶

کلیه حقوق این اثر متعلق به «مؤسسه فرهنگ معاصر» است و هر نوع استفاده بازرگانی از این اثر اعم از زیراکس، بازنویسی، ضبط کامپیوتری به صورت های مختلف از قبیل PDF، Online، کتاب صوتی یا تکثیر به هر صورت دیگر، کلاً و جزئاً قابل تعقیب قانونی است.

فهرست نویسی پیش از انتشار:

عنوان و نام پدیدآور:	دادستان دینی: جشن نامه استاد دکتر محمود جعفری دهقی / به کوشش امین شایسته دوست.
مشخصات نشر:	تهران: فرهنگ معاصر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری:	۷۴۴ ص.
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	جعفری، محمود، ۱۳۲۹ - - یادنامه ها
موضوع:	مدرسان - - ایران - - قرن ۱۴ - - سرگذشتنامه
موضوع:	اروپا - - تاریخ
موضوع:	College teachers -- Iran -- 20th century -- Biography
شناسه افزوده:	شایسته دوست، امین، ۱۳۶۷-
رده بندی کنگره:	LB۱۷۷۸/۴
رده بندی دیویی:	۳۷۸/۱۲۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	۸۶۵۳۶۰۶

فهرست

۱	مقدمه
		زندگی و آثار محمود جعفری دهقی
۷	علی شهیدی
		بررسی سه نیایش پارتی از زبور مانی
۳۳	ابوالقاسم اسماعیل پور مطلق
		اشکاشم
۴۳	حبیب برجیان
		«خرد و دانش» از نظر مانی
۵۷	نصرالله پورجوادی
		واژه «آرزو» در متن‌های سعدی
۸۱	زهره زرشناس
		پروفسور او.ا. ام. یره میاش ایران شناس بزرگ مجارستانی
۹۱	محمد رضا سحاب
		کُننگ - کُلند
۱۱۱	علی اشرف صادقی
		پیشوندها و پسوندها در بلخی و خوارزمی
۱۱۵	امیر عمادالدین صدری
		باهم آبی سازه‌های جای نام‌ساز در کده نام‌های ترکیبی ایران
۱۲۱	مجید طامه
		هکسره، و پیشنهادی برای اصلاح آن در خط فارسی
۱۴۷	امید طیب‌زاده

- زشتی یا تجلی بدی در اساطیر ایران و نمادهای قرون وسطی
 ۱۵۹ آن‌دیا عبائی و آرزو رسولی (طالقانی)
- استفاده از پرسش‌نامه در مستندنگاری زبان و طرح پرسش‌نامه‌ای برای بررسی واج‌شناسی
 تاریخی گویش‌ها و زبان‌های ایرانی
 ۱۸۱ سالومه غلامی
- آئین زرتشت و کردها
 ۲۰۵ ریچارد فولتر
- آیا گسستن و گسل مکمل هم‌اند؟
 ۲۱۹ سید احمد رضا قائم‌مقامی
- معرفی کهن‌ترین ترجمه فارسی از شرح قطب‌الدین شیرازی بر حکمة‌الاشراق
 ۲۴۵ فرزانه گشتاسب
- پدیده آوایی واکه U در زبان ایلامی و گویش‌های ایران باستان و بازتاب آوایی آن در متون
 یونانی
 ۲۷۳ علیرضا محمدی
- درباره متن «سرور امشاسپندان شاه وره‌رام ایزد است» و رابطه آن با قصه سنجان
 ۲۸۷ بهمن مرادیان
- نگاهی دیگر به گویش‌های ایرانی
 ۳۰۱ کتایون مزداپور

مقدمه

همه کسانی که به فرهنگ ایران عشق می‌ورزند و عمر خود را در راه شناخت و معرفی آن صرف کرده‌اند، خود، میراث فرهنگی این سرزمین به شمار می‌آیند و گرامی‌داشت آن عشاق به همان اندازه ضروری است که پاس‌داشت میراث فرهنگی ملموس این مرز و بوم. این دو منفک از یکدیگر نیستند و ایران‌دوستان، به جان، در بزرگداشت خادمان فرهنگی آن می‌کوشند. استاد محمود جعفری دهقی از جمله کسانی است که علاوه بر خدمات علمی و تألیفات متعدد در حوزه فرهنگ و زبان‌های باستانی و ایران‌شناسی، همواره کوشیده‌اند پژوهشگران و شیفتگان فرهنگ ایران را معرفی کنند و خدمات آنها را ارج نهند. جرعه بر خاک، (یادنامه استاد ماهیار نوابی) و ویژه‌نامه‌های زبان و کتیبه که به یاد منصور شکی، هلموت هوباخ و ولادیمیر لیف شیتس منتشر شده‌اند، از جمله تلاش‌های ایشان در این زمینه به شمار می‌آیند. به پیروی از این اندیشه استاد، برای بزرگداشت و قدرشناسی از ایشان، این جشن‌نامه به لطف و یاری اساتید، دوستان و همکاران گردآوری شده است.

مصاحبه‌ای با ایشان تحت عنوان «سرگشته فرهنگ و زبان‌های باستانی» منتشر شده است و این عنوان به‌راستی توصیفگر شخصیت بی‌ادعای ایشان است که با فروتنی خود را تنها یک علاقه‌مند به ایران و موضوعات ایران‌شناسی معرفی می‌کنند؛ و به سبب همین فروتنی است که در محافل دانشجویی به صمیمیت و ورجاوندی شهره‌اند. ذوق شعری، شوق زندگی، اشتیاق به مطالعه آخرین دستاوردهای حوزه ایران‌شناسی، برخورداری از روابط گسترده دوستانه علمی که کوله‌باری از تجربه را برای ایشان به ارمغان داشته، از بارزترین ویژگی‌های

شخصیتی استاد است. هم‌چنین پیگیری و پشتکار ایشان برای حضور در مجامع علمی ایران‌شناسی، در گوشه و کنار جهان، دوستان اران استاد را به حیرت و تحسین وامی‌دارد.

استاد محمود جعفری دهقی در دوم آذر سال ۱۳۲۹ در خمین متولد شد. دبستگی‌اش به زبان و ادبیات فارسی، عربی و فقه‌اللغه به دورترین ایام کودکی بازمی‌گردد، زمانی که مرحوم پدرش این علاقه و دلدادگی را پیش از دبستان با نصاب الصبیان، قرآن و مثنوی در وجودش مشتعل کرد. هنگامی که در دبیرستان بوعلی سینای تهران در رشته زبان و ادبیات فارسی تحصیل می‌کرد، علاقه‌اش به زبان عربی او را به مدرسه مروی و سپس به درس گفتارهای فلسفی و شرح مثنوی علامه جعفری در منزل شخصی ایشان کشاند.

خدمت سربازی را به میل خود، در لباس سپاهی دانش و در مقام معلم در جزیره مینو، در استان خوزستان، گذراند. جایی که نخلستان‌ها و مردم پرمهرش برای او فضایی فراهم ساختند تا برای خود از خوان مینوی لقمه برگیرد و از آثار مفاخر ادبی توشه برچیند. همین امر سرمایه‌ای شد که بعد از دوران خدمت سربازی و اشتغال در اداره اوقاف سمنان، در آزمون ورودی مدرسه عالی ادبیات و زبان‌های خارجی پذیرفته شود و به تهران بازگردد.

در حین تحصیل در مقطع کارشناسی یک سال برای یادگیری زبان انگلیسی به لندن رفت. در بجهت انقلاب در خرداد ۱۳۵۷ مدرک کارشناسی خود را دریافت کرد و در همان سال در موسسه آسیایی دانشگاه پهلوی شیراز برای ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد پذیرفته شد. در دوران تحصیل در آن مقطع که به دلیل انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه به درازا کشیده شده بود، مجموعه اشعار خود را در انتشارات نوید شیراز به چاپ رسانید و با راهنمایی محمود طاووسی به پژوهش درباره «مادیان یوشت فریان» پرداخت که یک سال پس از فارغ‌التحصیلی به چاپ رسید. وی در همان سال نیز به‌عنوان مدرس در دانشگاه شیراز به تدریس مشغول شد.

در حین تدریس در دانشگاه شیراز در فرصتی دو ماهه راهی دانمارک شد و با حمایت و راهنمایی یس پتر آسموسن در دانشگاه کپنهاگ به‌عنوان دانشجوی

دکتری ثبت نام کرد، اما به دلیل پایان یافتن دورهٔ دوماهه، ناگزیر به محل خدمت خود در دانشگاه شیراز بازگشت. به توصیهٔ آسموسن، مرحوم دکتر احمد تفضلی در ایران راهنمایی او را برعهده گرفت، اما به سبب اشتغال در شیراز شرکت در کلاس‌های دکتری دانشگاه تهران برای او ممکن نبود و از ادامهٔ تحصیل بازماند. با گذشت چند سال در نهایت به توصیهٔ آسموسن در مدرسهٔ مطالعات شرقی و آفریقایی لندن (سوآس) ثبت نام کرد و با بورسیه و فرصت تحصیلی که از دانشگاه شیراز دریافت کرده بود، برای ادامهٔ تحصیل راهی انگلستان شد و به راهنمایی سیمز ویلیامز به پژوهش «دادستان دینی» پرداخت.

در زمان تحصیل بین سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۵ به مدت یک سال در همان دانشگاه، زبان و ادبیات فارسی تدریس کرد و در نهایت در سال ۱۳۷۶ از رسالهٔ خود که شامل آوانویسی ترجمه و تعلیقات پرسش‌های ۱ تا ۳۵ «دادستان دینی» بود دفاع نمود. یک سال بعد با تکمیل کار خود ترجمه و تعلیقات پنج پرسش دیگر (۳۵ تا ۴۰) را نیز به آن افزود و آن را در مجموعه *Studia Iranica* به چاپ رسانید. بین سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۰ در دانشگاه شهید بهشتی به تدریس پرداخت تا این که در سال ۱۳۸۱ با دریافت بورس از دانشگاه هاروارد به دعوت اکتار شروو به آمریکا رفت. پس از بازگشت یک سال در دانشگاه باهنر کرمان در رشتهٔ فرهنگ و زبان‌های باستانی تدریس کرد و کتاب بازشناسی منابع تاریخ ایران باستان را در انتشارات سمت منتشر ساخت.

در سال ۱۳۸۴ با انتقال به دانشگاه تهران به گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی پیوست. او در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ مدیریت گروه را برعهده داشت و این سال‌ها با اوج فعالیت‌های علمی و اجرایی او همراه بود. فعالیت‌های علمی او در عرصهٔ جهانی او را تبدیل به یک چهرهٔ علمی بین‌المللی کرد که در این میان می‌توان به عضویت در آرشیو دیجیتال نسخ خطی اوستا (ADA: Avestan Digital Archive)، مجموعه کتیبه‌های ایرانی (CII: Corpus Inscriptionum Iranicarum) و تدریس ایران‌شناسی در دانشگاه فارابی قزاقستان اشاره کرد.

در این ایام بود که من با استاد آشنا شدم. نخستین دیدار من با استاد به دو سال پیش از دوران دانشجویی‌ام در دانشگاه تهران بازمی‌گردد. در سال ۱۳۸۸ در

سفری که به تهران آمده بودم، به دیدار ایشان در دفتر گروه رفتم و از ایشان اجازه خواستم که در کلاس درس فارسی میانه مانوی حضور پیدا کنم. برخوردشان بسیار صمیمانه و دلگرم کننده بود و در خصوص تهیه برخی از منابع برای ورود به رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی مرا راهنمایی کردند. خلق مشفقانه و مشوقانه ایشان منحصر به من و آن دیدار نبود، این روحیه، امروز هم علاقه‌مندان به شاهنامه و ایشان را به جلسات شاهنامه‌خوانی که بیرون از دانشگاه برگزار می‌شود می‌کشاند؛ جلساتی که پیش از این در کتابخانه و موزه ملک و مؤسسه باستان‌شناسی دانشگاه تهران برگزار می‌شد و اکنون با شیوع و همه‌گیری ویروس کرونا همچنان با جدیت ایشان و پیگیری علاقه‌مندان به صورت آنلاین ادامه دارد.

آشنایی و دوستی من با استاد در سال ۱۳۹۴ عمیق‌تر شد و فرصت یافتیم که با دو بُعد از شخصیت ایشان که تکمیل‌کننده یکدیگر بودند آشنا شوم. نوروز ۱۳۹۴ به همراه خانواده محترمشان به اصفهان آمدند. هوای بهاری اصفهان، مسجد جامع، گنبد جادویی و مسحورکننده نظام‌الملک، قدم زدن در کوچه‌پس‌کوچه‌های صفوی محله علی‌قلی آقا و دیدار از حمام و مسجد آن، مکان‌ها و زمان‌هایی بودند که برای ما لحظه‌های ویژه‌ای را رقم زدند و من ایشان را بیش از یک استاد، در هیئت یک انسان، پدر و همسر مهربان دیدم و این آشنایی زمینه دوستی مان را بیش از پیش فراهم ساخت.

در پایان سال ۱۳۹۴ زمانی که استاد در پی به انجام رسانیدن امور اداری ارتقای رتبه خود به مرتبه استادی بودند، در گردآوری و تنظیم و فهرست‌بندی آثار کنار ایشان بودم. آنگاه به عمق شیفتگی و سرگشتگی و عشق و علاقه ایشان به فعالیت علمی در حوزه ایران‌شناسی بیشتر پی بردم. در همین سال بود که به همت ایشان بخش‌های مربوط به «ایران باستان» در مجموعه تاریخ جامع ایران دایرةالمعارف بزرگ اسلامی به ثمر رسید و با انتشار کل مجموعه ۲۰ جلدی، جایزه کتاب سال را از آن خود کرد. ضمن این که سال پیش از آن نیز مقاله «کتیبه بلخی» ایشان مقاله برتر شناخته شده بود.

از مهم‌ترین طرح‌هایشان یکی راه‌اندازی رشته ایران‌شناسی در گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران بود که در سال

۱۳۹۱ نخستین دانشجویان خود را گرفت و دیگری طرح تأسیس انجمن علمی ایران‌شناسی در گروه انجمن‌های علمی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری بود. طهمورث ساجدی یکی از دوستان و همکاران ایشان، در اجرایی شدن این طرح‌ها همراهشان بود که در گذشتش تأثیر عمیقی بر استاد گذاشت و ایشان را در اندوه فروبرد.

در مدت آشنایی چندساله، به‌ویژه زمانی که در دفتر ایشان در دانشگاه تهران به فعالیت در پروژه‌های مشترک مشغول بودم، شاهد بوده‌ام که دانشجویان بسیاری به دفتر ایشان آمده‌اند، اما هرگز ندیده‌ام که دانشجویی را با سخنی دلسرد کنند. پیگیری وضعیت درسی و علمی دانشجویان یکی از اولویت‌های ایشان است و همواره به دانشجوی قوی امید می‌بخشند و از ضعیف‌تر دستگیری می‌کنند. دامنه‌ی مهرورزی ایشان محدود به شماری اندک نیست و هیچ‌کس از این توجه و تشویق استاد به ادامه‌ی مسیر محروم نمی‌ماند.

از دیگر فضیلت‌های اخلاقی ایشان آن است که برای ایده‌های پژوهشی و اجرایی نوگوشی شنوا دارند. با ارائه‌ی راهکارهای عملی از آنها استقبال می‌کنند و نیز با نظم و دقتی بی‌حد پیگیر اجرای آنها می‌شوند. با این حال، در برخورد با اشتباهات یا خطاهای احتمالی رفتاری مشفقانه و کریمانه پیشه می‌کنند. ایده‌های غیرعلمی و غیرعملی را با هوش شرسار خود جرح و تعدیل می‌کنند و همه‌ی کسانی را که چه در زمینه‌های علمی و چه در زمینه‌های اجرایی توانمندی دارند تشویق به عمل می‌کنند. همه را به حرکت وامی‌دارند و برای پویا و زنده نگاه داشتن جریان علمی، علاقه‌مندان را بسیج می‌کنند. ایشان حتی بعد از شیوع کرونا دچار رخوت و سستی نشدند و به کمک دوستاناران حوزه‌ی ایران‌شناسی، وبینارها و نشست‌های آنلاین بی‌شماری را با همکاری دانشگاه‌های کشورهای مختلف تشکیل داده و مدیریت کردند.

دانشجویان را با معیارها و استانداردهای ایدئال نمی‌سنجند، اما در عین حال می‌کوشند که افراد بتوانند قابلیت‌ها و توانمندی‌های خود را در زمینه‌های مختلف بروز دهند. از نظر ایشان کار انجام‌شده بهتر از کار بی‌نقص است و ضمن تأکید بر دقت علمی، دانشجویان را از کمال‌گرایی‌هایی که منجر به بی‌عملی شود پرهیز

می‌دهند و آنها را در مواجهه با نقد شدن قوی‌دل می‌کنند. همه این ویژگی‌ها کار با ایشان را برای دانشجویان به‌ویژه برای دانشجویان خارجی که با مشکلات متعددی روبرو هستند به تجربه خوشایندی تبدیل می‌کند.

ایشان انسانی نیک‌سرشت، دارای حسن‌نیت و انصاف در برخورد با آرای مخالف هستند، به گونه‌ای که می‌توان ایشان را مصداق و تفسیر این دو حرف دانست: با دوستان مروت، با دشمنان مدارا.

انتشار این جشن‌نامه با لطف و همکاری گروهی از اساتید و دوستان میسر گردیده است که ذکر نام آنها بر من فرض است. از لطف و حمایت‌های آقای دکتر سید احمد رضا قائم‌مقامی قدردانی می‌کنم که نکات ارزشمندی را در بهبود این مجموعه متذکر شدند. هم‌چنین از آقای دکتر علی شهیدی نیز سپاسگزارم که از این ایده حمایت کردند و به تقویت و اجرایی شدن آن کمک کردند. از آقای دکتر نصرالله پورجوای و مدیران و کارکنان انتشارات فرهنگ معاصر، به‌ویژه آقای کیخسرو شاپوری تشکر می‌کنم که بدون لطف و همکاری ایشان انتشار این مجموعه ممکن نبود؛ و در پایان نیز قدردان دوست گرامی، آقای مهرداد درفشی، هستم که نسخه اولیه کار را از نظر گذراند.

امین شایسته‌دوست

اسفند ۱۳۹۹

زندگی و آثار محمود جعفری دهقی

علی شهیدی

عضو هیئت علمی گروه فرهنگ و
زبان‌های باستانی و ایران‌شناسی دانشگاه تهران

محمود جعفری دهقی در دوم آذر ۱۳۲۹ از پدری و مادری اهل دهق اصفهان، در خمین زاده شد. پدرش محمد چند سالی پیش از تولد او از اصفهان به خمین، شهری که عمویش منصبی در اداره دارایی آن داشت، می‌کوچد و پس از ازدواج با دختر عموی خود و تأسیس کارگاه منبت خویش در خمین می‌ماند. محمد جعفری دهقی شیفته حافظ و مولانا بود و این عشق را از پدرش میرزا جعفر به یادگار داشت که اهل فضل بود و روحانی و هنر منبت را از دایی خود استاد عبدالله آموخته بود که از صنعتیان بازار سپاهان بود. محمود در خانه‌ای زاده شد که پردیسی کوچک بود، پرداخته دست پدر. با دری منبت که تیشه پدر بر سر در آن دو فرشته تراشیده بود. حوض و حیاطی در میان و گرداگرد آن چهار باغچه، که پدر نهال‌هایی از درختان میوه گونه‌گون ایرانی در آن کاشته و پیوند زده بود و داربست‌هایی چوبی در کنار دیوارها بسته بود که تاک‌ها به گردشان پیچیده بودند و این همه بهارها و تابستان‌هایی دل‌انگیز را رقم می‌زد. در خنکای حوض کاشی و سایه درختان پر بار و خوشه‌های آویخته، با مهر مادر اقدس و مادر پدر شهربانو که گویش دهق بر زبان و لبانش روان بود؛ و در زیر سایه پدری که مثنوی و غزل زمزمه می‌کرد و چون دوست داشت پسرش تحصیل را زودتر بیاغازد، به سنت ایرانی پیش از دبستان او را برای فراگیری الفبا و قرائت قرآن به مکتب فرستاد

و برایش نصاب‌الصبيان خرید. سرای استاد محمد در کنار دبستان بوعلی خمین بود که محمود دوره ابتدایی را در آن تحصیل کرد و مطالب ادبی مراسم صبحگاه مدرسه، او را به ادبیات بیش‌ازپیش علاقه‌مند کرد.

در ۱۳۴۱ به تشویق دایی، خانواده به تهران آمدند تا فرزندان (دو دختر و دو پسر) در مدارس بهتر به تحصیل ادامه دهند. محمود در کلاس هفتم وارد دبیرستان ابوریحان در میدان خراسان شد، اما چهار سال آخر متوسطه را در دبیرستان بوعلی سینا در خیابان شاه‌آباد (جمهوری اسلامی فعلی سرخیابان ملت در نزدیکی میدان بهارستان) گذراند. دبیرستان بوعلی سینا از مدارس سرآمد تهران آن روزگار بود به مدیریت آقای چمنی از فرهنگیان سالخورده و جهان‌دیده گیلان و نظامت آقای دُرافشار با دبیرانی دانشمند. ذکر همین یک نکته بس که دکتر علی‌اکبر سیاسی در زمانی که ریاست دانشگاه تهران را عهده‌دار بود، دبیر روان‌شناسی، فلسفه و منطق دبیرستان بوعلی سینا بود. معماری دل‌انگیز دبیرستان که هنوز از یادگارهای فاخر تهران آن عصر است، همچنان از رهگذران دلبری می‌کند. راسته شاه‌آباد در آن زمان جایی بود شبیه محدوده دانشگاه تهران امروز. وجود مدرسه سپهسالار (مدرسه عالی شهید مطهری فعلی) و کتابخانه مجلس و مجلس شورای ملی در گوشه میدان بهارستان، دانشسرای عالی در باغ نگارستان و وزارت فرهنگ در عمارت مسعودیه سبب شده بود که ناشران و کتاب‌فروشان تهران همه در شاه‌آباد گردهم آیند؛ مستوفی، طهوری، فروغی، علمی، اقبال، امیرکبیر، نیل و ... این همه از آن محله فضایی فرهنگی ساخته بود که محل آمدوشد اهل فرهنگ و ادب و سیاست بود و دانش‌آموزان دبیرستان‌های بوعلی و علمیه پس از تعطیلی مدرسه مقابل ویتترین و قفسه‌های کتاب‌فروشی‌ها وقت می‌گذراندند. این‌گونه بود که اوقات فراغت محمود در نوجوانی در کتاب‌فروشی‌های شاه‌آباد و بهارستان به کتاب‌جویی و کتاب‌خوانی گذشت. قله‌های ادبیات غرب را با ترجمه‌های به‌آذین، محمد قاضی، نجف دریابندری، علی‌اصغر خبره‌زاده و ... شناخت. نوجوانی او در سطرهای اتللو، هملت و تاجر و نیزی سپری شد. در ده رمان بزرگ به انتخاب سامرست موآم. در آرش سیاوش کسرایی. در تازه‌های کتاب پشت و پتیرین نیل. در شب‌های شعر گوته در باغ سفارت آلمان در چهارراه استانبول. سال آخر دبیرستان

بود که فروغ فرخزاد در گذشت و تهران را بهت و ماتم فرا گرفت. پیاده از دبیرستان از راه شاه آباد و استانبول و نادری به کتابخانه ملی در خیابان قوام السلطنه می رفت و پس از مطالعه، دل مشغولی اش پرسه زدن در میان بساط دست دوم فروش های کتاب گرداگرد پارک شهر در سنگلج بود که به تماشا و خرید کتاب می گذشت. خصوصاً برای دوره آثار جک لندن. محمود جعفری دهقی آن روزهای زندگی اش را با این عبارات و نام ها به یاد می آورد.

اما آن ایام تنها به کتاب و مدرسه نگذشت. هنرآموزی در کارگاه پدر که از خمین به تهران منتقل شده بود و تجربه خلق آثار مثبت و دل بستگی به یکی از صنایع مستظرفه ایرانی مکمل مدرسه بود. از شاهکارهای کار دست پدر، میزی را به یاد می آورد که سه ماهی درهم تنیده بر آن، از چوب به در آمده بودند. میز نبود، منبتی محشر بود.

بعد از اتمام دبیرستان و گذراندن کمتر از چهار ماه دوره آموزشی خدمت وظیفه در کرج، باقی مانده دو سال سربازی را در یونیفرم سپاهیان دانش به انتخاب خود در جزیره مینو به تدریس و معلمی مشغول بود. در دورانی که جوانان ترجیح می دادند در تهران بمانند یا اگر در تقسیم نیرو به شهرستان ها اعزام می شدند، دوره وظیفه را در مرکز استان بگذرانند، او به خواست خود دورترین نقطه استان را برگزید. جایی که اروند مرز آبی ایران و عراق بود و با ایستادن در کناره رود صحبت با مردمان آن سوی ممکن بود. این تجربه ای بی نظیر از زندگی با طوایف عرب ایرانی و دیدار چندباره بصره را از مسیری که مرزبانی در کار نبود برای او فراهم کرد. خاطرات زندگی با مردمان مینو و درک شرافت و نجابت اقوام عرب ایرانی که بسیاری شان سال ها بعد در حملات حزب بعث عراق جان باختند، شادی و غم را توأمان به یادش می آورد. پس از سربازی دوباره به تهران بازگشت. در آن سال مدیریت برنامه حج از وزارت کشور به سازمان اوقاف واگذار شده بود و این سازمان برای استخدام نیروی انسانی فراخوان داده بود. بدین ترتیب در اداره اوقاف تهران مشغول به کار شد. این اشتغال سبب آشنایی او با حاجی باباصفری مورخ و مؤلف کتب درسی شد که مدت ها معاون و مشاور عالی سازمان حج و اوقاف بود و در دوران دکتر محمد مصدق چندی شهردار اردبیل بود. در سال نخست به عنوان ناظر سازمان

اوقاف بر کاروان‌های حج راهی حجاز شد. سفر حج و زیارت مکه و مدینه و دیدار جده برای او در جوانی (۱۳۵۰ شمسی) تجربه‌ای معنوی و شورانگیز بود. پس از طی مراحل استخدام رسمی چون در اداره اوقاف تهران ردیف استخدامی آزاد در کار نبود به اداره اوقاف سمنان رفت. اشتغال در اوقاف سمنان سبب آشنایی و دوستی او با امام جمعه شهر شد. جعفری دهقی هر روز پس از ساعت اداری با ایشان بر روی گلیمی در حیاط آب و جارو شده منزلشان در زیر درختان انار شرح منظومه ملاحادی سبزواری می‌خواند. در این مدت دیدار شهرهای شاهرود و بسطام و دامغان و زیارت بایزید و خرقانی و علاءالدوله نیز ممکن گشت. در هفت، هشت ماهی که در سمنان گذشت او هم‌زمان برای آزمون ورودی دانشگاه آماده می‌شد. قبولی در آزمون ورودی مدرسه عالی ادبیات و زبان‌های خارجی سبب انتقال به تهران شد. مدرسه‌ای که برنامه مستقل و متفاوت آموزشی خود را داشت و می‌توانست از استادان فرهیخته‌ای دعوت به کار کند که بعضی به سبب دگراندیشی راهی به دانشگاه‌های دولتی نداشتند و یا خود علاقه‌مند به کار در آن دانشگاه‌ها نبودند. مدرسه‌ای که پس از انقلاب، هسته اصلی تشکیل دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی دانشگاه علامه طباطبایی شد و آن دانشکده در واقع نام خود را از آن مدرسه عالی یادگار دارد. در دوره کارشناسی از استادانی چون احمدعلی رجایی بخارایی (در درس ادبیات فارسی)، حسن مینوچهر (در درس سنایی)، علی‌اکبر سعیدی سیرجانی (در درس ناصر خسرو) و محمد حقوقی بیش از دیگران بهره برد. به تشویق و حمایت محمد حقوقی که استاد درس ادبیات معاصر آن مدرسه بود، اشعارش در مجلات ادبی مطرح آن روزگار همچون فردوسی و امید ایران منتشر شد.

در میانه تحصیل در مقطع کارشناسی با گرفتن یک سال مرخصی تحصیلی و وامی سی هزار تومانی از اداره اوقاف، برای فراگیری زبان انگلیسی به کالجی در لندن رفت و مدرک FCE کمبریج را دریافت کرد. پایان دوره کارشناسی با اوج انقلاب همراه شد. در خرداد ۱۳۵۷ فارغ‌التحصیل شد و در مهر همان سال موفق شد به دوره کارشناسی ارشد مؤسسه آسیایی دانشگاه پهلوی شیراز راه یابد و از تهران به شیراز منتقل گردد. مؤسسه‌ای که به ریاست استاد دکتر یحیی ماهیار نوابی در عمارت نازنجستان قوام برقرار بود. محمود طاووسی (در درس زبان‌های باستانی)،

لطف‌الله یارمحمدی (در درس زبان‌شناسی)، جعفر مؤید شیرازی (در درس ادبیات فارسی)، عبدالوهاب نورانی وصال (در درس حافظ) و حمید محامدی از دیگر استادان او در مؤسسه آسیایی بودند. گرچه در آن سال ریچارد فرای و آرتور پوپ دیگر در مؤسسه حضور نداشتند اما هنوز پروفیسور دالا از هندوستان تدریس سنسکریت را برعهده داشت. دو نیم‌سالی از آغاز تحصیل می‌گذشت که انقلاب فرهنگی در ۱۳۵۹ سبب وقفه‌ای در دوره کارشناسی ارشد شد. در این ایام جعفری دهقی با بانویی از خاندان‌های اصیل شیرازی وصلت کرد. محبوبه مرئی با مهربانی و متانت، همراه و پشتیبان او در ادامه راه شد و سه فرزند حاصل این پیوند است؛ شیما (عضو هیئت‌علمی گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه ایرانشهر)، شیرین و محمد. در زمانه‌ای که فرزندان معمولاً راه پدران را در پیش نمی‌گیرند، اینکه فرزندان رشته و راه پدر را در سطح عالی و آکادمیک ادامه می‌دهند، نشان احترام پیشه پدر در خانه است و خود از توفیقات آن خانه و خاندان.

در ۱۳۶۲ مؤسسه آسیایی به همت محمود طاووسی بازگشایی شد و جعفری دهقی ادامه تحصیل را از سر گرفت و در همان سال نخستین مجموعه شعر او در انتشارات نوید شیراز منتشر شد. دو سال بعد در ۱۳۶۴ با دفاع از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان مادیان یوشت فریان فارغ‌التحصیل شد. پژوهشی که سال بعد (۱۳۶۵) به همت سازمان انتشارات فروهر به چاپ رسید. بازگشایی دانشگاه‌ها پس از انقلاب فرهنگی هم‌زمان نبود. پس از فراغت او از دوران کارشناسی ارشد، جنگ و التهابات اجتماعی ایران در اوج بود. دانشگاه‌ها بعضی بسته بودند و بعضی مقطع دکتری فعالی نداشتند. این بود که با مدرک کارشناسی ارشد به‌عنوان مربی در دانشگاه شیراز مشغول به کار شد. نسخه‌ای از مادیان یوشت فریان را برای پروفیسور یس آسموسن^۱ (دانشگاه کپنهاگ دانمارک) و پروفیسور هلموت هومباخ^۲ (دانشگاه ماینس آلمان) پست کرد. چندی بعد کارتی بزرگ، مزین به یکی از مجالس شاهنامه همراه با نامه‌ای از آسموسن دریافت کرد که پیشنهاد ادامه تحصیل در مقطع دکتری دانشگاه کپنهاک را داده بود. چندی بعد پاسخی مشابه هم از هومباخ رسید. با گرفتن یک بورس کوتاه‌مدت دو ماهه برای گرفتن

1. Jes Peter Asmussen

2. Helmut Humbach

ویزا به خیابان کوشک تهران آمد. سفارت دانمارک با دیدن یادداشت پروفیسور آسموسن که رئیس کتابخانه سلطنتی کپنهاک بود، بی‌درنگ ویزا را صادر کرد. از خدمات پروفیسور آسموسن به فرهنگ ایرانی یکی همکاری با استاد دکتر ماهیار نوایی در چاپ عکسی نسخ پهلوی کتابخانه سلطنتی کپنهاک در مجموعه دانشگاه شیراز است که جعفری دهقی پرورده همان استاد و دانشگاه بود. جعفری دهقی در دانشگاه کپنهاک به عنوان دانشجوی دکتری ثبت نام کرد و به پیشنهاد آسموسن مشغول تدوین پروپوزال رساله دکتری با موضوع انتقال متون اندرزی از دوره میانه به دوره اسلامی شد. از آنجایی که در پایان مهلت دو ماهه، ملزم به بازگشت به محل خدمت، دانشگاه شیراز بود، آسموسن نامه‌ای به احمد تفضلی نوشت که در غیاب او راهنمایی رساله را در تهران برعهده گیرد. جعفری به تهران بازگشت و با تفضلی در منزلش دیدار کرد. تفضلی در این راه همراهی بسیار کرد و پیشنهاد داد که اگر جعفری دهقی در کلاس‌های دکتری دانشگاه تهران شرکت کند به او گواهی شرکت در دوره آموزشی دکتری را برای ارائه به دانشگاه کپنهاک صادر خواهد کرد که لازمه این کار رفت و برگشت هفتگی میان شیراز و تهران بود و برای کسی که متأهل و هیئت علمی تمام وقت دانشگاه شیراز بود و انبوهی و وظایف آموزشی و پژوهشی و کار ویرایش متون در آن دانشگاه برعهده داشت، غیرممکن می‌نمود. این بود که ادامه تحصیل در کپنهاک نیمه کاره ماند. چندی گذشت و دکتر رضا ملک‌زاده به ریاست دانشگاه شیراز و بعد به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رسید. به پیشنهاد دکتر ملک‌زاده، جعفری دهقی برای استفاده از بورس‌های اعزام به خارج اقدام کرد که با درخواست او موافقت شد. ولی لازمه کار، گذراندن آزمون زبان بود که هم آزمون را گذراند و هم گواهی کالج زبان انگلستان را ارائه کرد. با حمایت، مکاتبه و توصیه‌نامه آسموسن به جای ادامه کار در کپنهاک به مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی لندن (سوآس)^۱ رفت. در سوآس دروس اوستایی، سغدی و بلخی را با نیکولاس سیمز ویلیامز^۲ گذراند و

1. SOAS (School of Oriental and African Studies) University of London

2. Nicholas Sims-Williams

دروس پهلوی و ادیان را با فیلیپ کرینبروک و سنسکریت را با رناته زونن^۱ همسر پل تیمه^۲ در کنار تحصیل با حمایت سندی مورتن^۳ در سوآس به تدریس دستور زبان فارسی هم مشغول شد.

پیش از سفر به انگلستان ماهیار نوابی از جعفری دهقی خواست تا کتابی (دیوان شاطرعباس گزی) از طرف او به پروفیسور سر هرولد والتر بیلی^۴ برساند. اینگونه بود که فرصت دیدار بیلی فراهم شد که در کمبریج ساکن بود. منزلش در باغی جای داشت و منزل و کتابخانه و باغ را یکجا وقف ایران شناسی کرده بود. هر ساله در مراسمی ایران شناسان انگلستان و جهان، آنجا گرد هم می آمدند و می آیند. جعفری دهقی بسیاری از چهره های ماندگار ایران شناسی را نخستین بار در گردهمایی های سالانه باغ بیلی ملاقات کرد. گرشویچ^۵، بویس^۶، شاکد^۷، نیولی^۸ و شاگرد جوانی که یکبار همراهش آمده بود و آن مقدمه ای شد برای دوستی آن دو تا امروز؛ کارلو چرتی^۹.

راهنمایی رساله دکتری او درباره متن پهلوی دادستان دیننگ با پروفیسور سیمز ویلیامز بود. تا پیش از رفتن کرینبروک از لندن به گوتینگن برای دانشجویی دیوید نیل مکنزی^{۱۰} پس از بازنشستگی او، از راهنمایی های کرینبروک نیز در کار رساله بهره مند بود. مکنزی پس از بازنشستگی به لندن بازگشت و هرازگاهی سری به سوآس می زد و این فرصتی بود برای جعفری دهقی که درباره بعضی دشواری های دادستان با او مشورت کند. ارجحیت قرائت «جوان جم» به «گشن جم» در متن دادستان از پیشنهاد های مکنزی بود. هم چنین شائل شاکد هم سالی را در سوآس به فرصت مطالعاتی آمده بود که موقعیتی فراهم شد تا جعفری دهقی از آراء او نیز بهره مند شود. در سال پایانی کار رساله دکتری، خانواده را به تهران فرستاد و شبانه روز مشغول پژوهش بود. با به پایان رسیدن کار، نتیجه برای انتشار در مجموعه Studia Iranica برای فیلیپ ژینیو^{۱۱} به پاریس فرستاده شد و جعفری

1. Renate Söhnen-Thieme

2. Paul Thieme

3. Alexander (Sandy) Morton

4. Sir Harold Walter Bailey

5. Ilya Gershevitch

6. Mary Boyce

7. Shaul Shaked

8. Gherardo Gnoli

9. Carlo Giovanni Cereti

10. David Neil MacKenzie

11. Philippe Gignoux

دهقی به تهران بازگشت. کتاب دادستان دیننگ (Dādestān ī Dēnīg) در ۱۹۹۸ در پاریس منتشر شد. آوازه انتشار کتاب سبب شد تا پرودز او کتور شروو^۱ به جعفری دهقی فرصت مطالعاتی یک ساله‌ای را به هزینه دانشگاه هاروارد پیشنهاد دهد. بدین ترتیب او همراه خانواده راهی ایالات متحده شد و سالی را در هاروارد سپری کرد. این فرصتی بود برای هم‌صحبتی و همکاری با شروو، راسل^۲ و مهدوی دامغانی^۳ که با او هم‌اتاق بود و نیز دیدار احسان یارشاطر. با به پایان رسیدن فرصت مطالعاتی به ایران بازگشت و چون متعهد به خدمت در دانشگاه شیراز بود و لازم بود که فرزندان پس از سال‌ها تحصیل در انگلستان و ایالات متحده در تهران در مدرسه بین‌المللی تحصیل را ادامه دهند، خانواده در تهران ماندند و جعفری دهقی تنها به شیراز بازگشت. در این هنگام دیگر دانشگاه علوم پزشکی شیراز و دانشگاه شیراز جدا شده بودند. او در دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز به تدریس زبان و ادبیات فارسی مشغول شد.

در سال ۱۳۸۲ با محبت و حمایت مدیریت وقت گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران، دکتر حسن رضایی باغبیدی مقدمات انتقال او از شیراز به دانشگاه تهران آغاز شد و در ۱۳۸۴ به نتیجه رسید. در ۱۳۸۶ جعفری دهقی به مدیریت گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران برگزیده شد. در آن زمان دفتر این گروه اتاقی چندمنظوره با امکانات اداری اندک (یک کامپیوتر و چند قفسه کم‌جا و کهنه کتاب) در طبقه سوم دانشکده ادبیات و علوم انسانی بود. دفتر مدیر گروه، دفتر کارشناس و منشی گروه، اتاق دورهمی استادان، اتاق دفاع دانشجویان و کتابخانه گروه همگی در همان یک اتاق خلاصه می‌شد. برای تشکیل کلاس‌های درسی، گروه از اتاق‌های مشترک دانشکده استفاده می‌کرد و کلاسی ویژه در اختیار نداشت. در دوره مدیریت او رفته‌رفته آن تک اتاق به سه اتاق توسعه پیدا کرد؛ اتاقی برای مدیر گروه، اتاقی برای کارشناس و منشی اختصاصی گروه با قفسه‌بندی بلند کتابخانه‌ای جدید و جادار که پر کردن آن آسان نبود و اتاقی اختصاصی برای تشکیل کلاس‌ها و جلسات دفاع که هر اتاق کامپیوتر

1. Prods Oktør Skjaervo

2. James Robert Russell

۳. احمد مهدوی دامغانی

ویژه خود را داشت، با امکاناتی همچون ویدئوپروجکشن، یخچال، مبلمان جدید و کتاب‌هایی که نهادهایی همچون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با پیگیری او به کتابخانه گروه اهدا می‌کردند.

با بازنشستگی و یا سفر مطالعاتی و مأموریت استادان، شمار اعضای هیئت علمی حاضر و فعال گروه عملاً به دو استاد کاهش یافته بود که به همت او در طول چند سال سه عضو جوان به گروه پیوستند و چهره‌های ماندگار بازنشسته گروه همچون دکتر محسن ابوالقاسمی و دکتر ژاله آموزگار نیز با دعوت دوباره به یاری گروه آمدند. برگزاری نشست‌های علمی و سخنرانی استادان بازنشسته و چهره‌های سرشناس ملی و بین‌المللی نیز در گروه مرتب و منظم شد.

جعفری دهقی با آنکه در سمت مدیریت گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی قرار داشت اما گام‌هایی در سطح مدیران دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها برمی‌داشت؛ برگزاری کارگاه‌های آموزشی کوتاه و بلندمدت با همکاری دانشگاه‌های برتر جهان، تبادل استاد و دانشجو از طریق طرح‌های حمایتی همچون دآآد و اراسموس موندوس، امضای تفاهم‌نامه و عقد قراردادهای مشترک آموزشی و پژوهشی با دانشگاه‌های معتبر جهان که به برگزاری برنامه‌ها، همایش‌ها و کارگاه‌های مشترک آموزشی و پژوهشی مختلف انجامید. قرارداد با دانشگاه ساینزای ژم (ایتالیا) که به امضای رؤسای دو دانشگاه تهران و رم رسید و صرفاً در زمینه برگزاری دوره دکتري مشترک فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران میان دو دانشگاه بود و با وجود افت و خیزهای متعدد اداری و اجرایی به اعزام یک دانشجوی دکتري از دانشگاه تهران انجامید و یا تفاهم‌نامه با دانشگاه گوته فرانکفورت که با برگزاری کارگاه آموزشی یک‌هفته‌ای در دانشگاه تهران و کارگاه مشابه دیگری در دانشگاه فرانکفورت همراه بود، نمونه‌هایی از گام‌های او در راستای بین‌المللی کردن رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی و حرکت در راه توسعه برنامه‌های بین‌المللی و دانشگاه‌های نسل سوم است.

برنامه‌ریزی آموزشی ایجاد گرایش‌های سه‌گانه رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی در مقطع دکتري (گرایش زبان‌های ایرانی باستان، گرایش زبان‌های ایرانی میانه شرقی و گرایش زبان‌های ایرانی میانه غربی) از دیگر اقدامات او در دوره

مدیریتش در گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران بوده است. در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۶ با نامه‌نگاری و پیگیری جعفری دهقی طرحی اولیه برای راه‌اندازی رشته ایران‌شناسی در گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی به دانشگاه تهران پیشنهاد شد و پس از چند سال پیگیری و گردش اداری، بالاخره در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱ نخستین ورودی کارشناسی ارشد ایران‌شناسی آغاز به تحصیل کردند. با وجود آنکه این رشته از ۱۳۸۳ به بعد در دانشگاه‌های مختلف کشور آغاز به کار کرده بود اما دانشگاه تهران به عنوان دانشگاه مادر از آن بی‌بهره بود. ابتکار جعفری دهقی در تأسیس این رشته در گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی، احیای اندیشه کهنی بود که از سده‌های هجدهم و نوزدهم میلادی در اروپا آغاز شد و شرق‌شناسی و ایران‌شناسی را در چارچوب نظری عقلی و استدلالی فیلولوژی و زبان‌شناسی تاریخی تعریف و تعقیب می‌کرد و از نگرش‌های کهنه اخباری و روایی معمول در مطالعات تاریخی پرهیز داشت. شیوه‌ای که هنوز در دانشگاه‌های غربی شیوه‌نامه اجرایی رشته ایران‌شناسی است و دانشگاه‌های دیگر کشور به سبب جذب این رشته در گروه‌های تاریخ از آن بی‌بهره‌اند. او که خود دانش‌آموخته رشته ایران‌شناسی دانشگاه سوآس است سال‌ها از نزدیک در این مکتب تجربه تحصیل و تدریس داشته است.

این اقدام در کنار محاسن علمی، ظرفیت آموزش و پژوهش در گروه را برای اعضای هیئت علمی شاغل افزایش می‌داد و به جذب همکاران جدید کمک می‌کرد که برای بسیاری رشک‌برانگیز بود. دعوت از نخبگان و استادان نامدار دانشکده‌ها و دانشگاه‌های دیگر برای تدریس دروس ایران‌شناسی، برنامه آموزشی ممتازی را در دانشکده ایجاد کرده بود. استادانی همچون دکتر محمد تقی رهنمایی (از دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران برای تدریس جغرافیای تاریخی)، دکتر طهمورث ساجدی صبا (از گروه فرانسه دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران برای تدریس ایران‌شناسی در فرانسه)، دکتر سید سعید فیروزآبادی (از گروه آلمانی دانشگاه آزاد اسلامی برای تدریس ایران‌شناسی در آلمان)، دکتر جان‌الله کریمی مطهر (از گروه آموزش زبان روسی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران برای تدریس ایران‌شناسی در روسیه)، دکتر محسن جعفری‌مذهب

(از سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران برای تدریس سندشناسی) و... در کنار استادان گروه و دانشکده در برنامه آموزشی ایران‌شناسی حضور داشتند. بدین ترتیب بود که سیل دانشجویان مهمان از داخل و خارج کشور به دانشکده روان بود و بسیاری از دانشجویان ممتاز مقطع کارشناسی رشته‌های گوناگون را تشویق به ادامه تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد ایران‌شناسی کرد. گردهمایی این جمع از نخبگان دانشگاهی و دانشجویی به همت او در ۱۳۹۷ به تأسیس انجمن علمی ایران‌شناسی در کمیسیون انجمن‌های علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و احیای انجمن ایران‌شناسی استاد ابراهیم پورداود (تأسیس ۱۳۲۴) به‌عنوان نخستین انجمن علمی کشور انجامید. عضویت علمی او در انجمن‌ها و مجامع علمی بین‌المللی همچون آرشیو دیجیتال نسخ خطی اوستا (ADA: Avestan Digital Archive) و مجموعه کتیبه‌های ایرانی (CII: Corpus Inscriptionum Iranicarum) از دیگر فعالیت‌های فرهنگی و عضویت‌های علمی بین‌المللی او بوده است.

پس از هجرت دکتر حسن رضایی باغبیدی به ژاپن، جعفری دهقی مدیریت بخش‌هایی چون زبان‌ها و گویش‌های ایرانی و ایران‌شناسی را در مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی نیز برعهده گرفت که نمونه‌برونداد آن تألیف تاریخ جامع ایران (دوره باستان) است. بنیان‌گذاری همایش دوسالانه بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی در ۱۳۹۱ که پنجمین دوره آن در ۱۳۹۹ برگزار شد، از دیگر برنامه‌هایی است که جعفری دهقی در مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی به انجام رساند.

ره‌آورد دیگر جعفری دهقی از تحصیل در انگلستان، آموزش زبان بلخی بود که استاد راهنمای او در سوآس، پروفیسور سیمز ویلیامز نام نخست و ماندگار مطالعات این حوزه در جهان است. افزودن درس زبان بلخی به دروس رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری و تدریس آن برای نخستین بار در ایران، فراهم کردن مواد آموزشی در قالب مقالات متعدد و تألیف نخستین کتاب در این زمینه به زبان فارسی با عنوان درآمدی بر زبان بلخی که در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در ۱۳۹۲ به چاپ رسید و راهنمایی پایان‌نامه‌هایی در این حوزه، از یادگارهای او در این راه است.

جعفری دهقی همواره قدردان استادان نامدارش بوده و هست. در این راه

برای بزرگداشت استاد دوره کارشناسی ارشدش در مؤسسه آسیایی دانشگاه شیراز، یحیی ماهیار نوابی یادنامه‌ای را با عنوان «جرعه بر خاک» در ۱۳۸۷ در مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی منتشر کرد که ایران‌شناسان نامدار ایرانی و فرنگی در آن مقاله داشتند. در میان یادنامه‌ها و جشن‌نامه‌های منتشر شده در ایران کمتر می‌توان چنان کیفیتی و چنان جمعی را سراغ گرفت. به کوشش و با معرفی و پیگیری او استاد راهنمایش در دوره دکتری، نیکولاس سیمز ویلیامز جایزه بین‌المللی کتاب سال جمهوری اسلامی ایران را در ۱۳۸۷ در بخش مطالعات ایرانی برای نگارش کتاب اسناد بلخی (از انتشارات دانشگاه آکسفورد) و جایزه بین‌المللی دهمین دوره جشنواره فارابی را در ۱۳۹۷ به پاس یک عمر پژوهش در زمینه ایران‌شناسی از طرف ریاست جمهوری دریافت کرد. این اقدامات که جز با کوشش او به انجام نمی‌رسید در رسانه‌های جهان بازتابی مثبت برای ایران و ایران‌شناسی داشت.

نگارش مقاله در دوران دانشجویی و شرکت دانشجویان در همایش‌های علمی ملی و بین‌المللی تا پیش از مدیریت جعفری دهقی چندان در گروه مرسوم نبود و تشویق نمی‌شد. حمایت او به عنوان مدیر گروه از پژوهش‌های دانشجویی سبب شد که رزومه علمی دانشجویان نسبت به دهه‌های پیشین برابرتر شود. نمونه‌ای از حمایت‌های او تجربه یکی از دانشجویانی است که نخستین مقاله مستقلش در همایش دوسالانه انجمن ایران‌شناسی اروپا در وین پذیرفته شده بود ولی به دلیل شرایط سنی و مالی موفق به گرفتن ویزا نشده بود و کاملاً از ارائه مقاله ناامید بود و جعفری دهقی با وجود مشغله بسیار در کنار ارائه سخنرانی خود، مقاله آن دانشجو را در همایش وین از طرف او ارائه داد و گواهی همایش را نیز برای او به ارمغان آورد. او مدیری بود که گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران را با وجود دشواری‌ها و دست‌اندازها در آرامش و به‌دوراز هیاهو متحول کرد.

فهرست انتشارات استاد محمود جعفری دهقی

- ۱۳۶۲ مجموعه اشعار، انتشارات نوید شیراز، ۱۳۶۲.
- ۱۳۶۵ «دریا برانگیزم»، فصل‌نامه علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره اول، شیراز ۱۳۶۵.
- ماتیگان یوشث فریان، سازمان انتشارات فروهر، تهران ۱۳۶۵.
- ۱۳۷۰ گزیده اشعار خواجوی کرمانی، انتخاب، مقدمه، توضیحات و واژه‌نامه، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز، ۱۳۷۰.
- ۱۳۷۱ «اندرزنامه‌ای در پس غبار تاریخ»، مجله فروهر، ۹ و ۱۰، سال ۱۳۷۱.
- «قزوین در روزگار صفویان»، مجموعه مقالات سمینار رشد و توسعه قزوین، ۱۳۷۱.
- ۱۳۷۲ «زادسیرم، رد سیرگان»، مجموعه مقالات نامگانی علی سامی، شیراز ۱۳۷۲.
- "Old Iranian Languages", Presented in: School of Oriental and African Studies, London, 1994. ۱۳۷۴
- "Some Remarks about Dādestān ī Dēnīg", Third European Conference of Iranian Studies, Cambridge, England, 1995. ۱۳۷۵

- «اندرز اشتر دانا»، مجموعه مقالات زبان، کتیبه و متون کهن، شیراز ۱۳۷۵.
- *Dādestān ī Dēnīg*, Studia Iranica, Paris 1998. ۱۳۷۶
- *A Selection of Zoroastrian Writings in Classical and Modern Persian*, SOAS, London, 1998.
- *Persian Roses*, Fars Publication, Tehran, 2000. ۱۳۷۸
- «مفاهیم اساطیری در اشعار فرخی یزدی»، کنگره بزرگداشت فرخی یزدی، یزد ۱۳۷۸.
- "Dādestān ī Dēnīg (XL-XII)", *Dr. Tafazzoli Memorial Volum*, (ed. : Prof. Ali Ashraf Sadeghi), Tehran, 2001. ۱۳۷۹
- "Report on Middle Persian Lexicography in Persian Language", *International Conference on Middle Iranian Lexicography*, University of Rome, 2001.
- «اسب در اساطیر ایران»، نخستین همایش اسب در فرهنگ ایران، پژوهشکده مردم‌شناسی، تهران، ۱۳۷۹.
- «بررسی واژگان گویشی در دوبیتی‌های باباطاهر»، همایش بزرگداشت باباطاهر، همدان، ۱۳۷۹.
- «رمززدایی از زبان بلخی، پرتوی تازه بر افغانستان باستان»، نیکلاس سیمز ویلیامز، (ترجمه محمود جعفری دهقی)، مجله زبان‌شناسی، شماره پیاپی ۳۰، پاییز و زمستان ۱۳۷۹.
- «گویش گورکانی»، مجموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی گویش‌شناسی ایران، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران ۱۳۸۰.
- *English for the Students of Archaeology*, Fars Publication, Tehran 2004. ۱۳۸۲

- بازشناسی منابع تاریخ ایران باستان، انتشارات سمت، تهران ۱۳۸۲.
- «اسطوره باران‌سازی»، مجله مطالعات ایرانی، دانشکده ادبیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان ۱۳۸۲.
- «شیوه‌های علمی در آثار استاد فروزانفر»، همایش بزرگداشت فروزانفر، طبرس ۱۳۸۳.
- «جای واژه‌های کرمان»، همایش بزرگداشت افضل کرمانی، کرمان ۱۳۸۳.
- «نقش زبان فارسی در ایجاد رابطه میان ملت‌ها»، کنگره بین‌المللی نقش زبان در گفت‌وگوی تمدن‌ها، اصفهان ۱۳۸۳.
- «نقش ترجمه در ارتباط فرهنگی ایرانیان با دیگر تمدن‌ها»، گزارش گفت‌وگو، شماره ۱۵، سال ۱۳۸۳.
- «زبان‌های ایرانی ابزار تعامل فرهنگی»، مجله مطالعات ایرانی، دانشکده ادبیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، شماره ۵، سال ۱۳۸۳.
- ذخیره خوارزمشاهی، سید اسماعیل جرجانی، (ویرایش)، تصحیح دکتر محمدرضا محرری، فرهنگستان علوم پزشکی، تهران ۱۳۸۳.
- “Translations of the Sanskrit Text of Suka Saptati into Persian”, 13th International Conference on Sanskrit, Scotland, 2006. ۱۳۸۴
- «مقایسه تحولات تاریخی برخی واج‌های تالشی با فارسی»، مجله گویش‌شناسی، شماره ۴ اسفند ۱۳۸۴.
- «عروج کیکاوس بر آسمان (مقایسه گزارش دینکرد با شاهنامه فردوسی)»، مجله مطالعات ایرانی، دانشکده ادبیات دانشگاه شهید باهنر کرمان، شماره ۴، ۱۳۸۴.
- «برپایی مدارس علمی ایرانی در عهد باستان و تأثیر آنها بر انتقال فرهنگ و دانش ایرانی»، همایش جندی‌شاپور، اهواز ۱۳۸۴.
- “Verb System in South-Eastern Iranian Dialects”, 6th European Conference of Iranian Studies, Vienna, 2007. ۱۳۸۵

- «ترکیب بندی از شاه داعی الله شیرازی»، در:
ПАМЯТИ В.С. РАСТОРГУЕВОЙ (СБОРНИК СТАТЕЙ),
Moscow, 2007.
- «بیدل از بی نشان چه جوید باز»، دومین کنگره بین المللی بزرگداشت
ابوالمعالی میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی، تهران ۱۳۸۵.
- «پایش و نیایش آب در اساطیر ایران»، همایش آیین های ایرانی، دانشگاه
تهران ۱۳۸۵.
- “A Poem by Shah Dāṭ-e Shirazi in Shirazi Dialect of Sev-
enth Century”, International Conference of Iran and
the Caucasus: Unity and Diversity, Yerevan, 2008.
- “The Influence of Ancient Iranian Philosophy on the
Poems of Rumi”, All-India Oriental Conference, Insti-
tute of Sanskrit and Indological Studies, Kurukshetra
University, India, 28-30 July 2008.
- «سرچشمه های دانش در عهد باستان و تأثیر ایرانیان بر انتقال علوم»، مجله
دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، زمستان ۱۳۸۶.
- «نگاهی تازه به کتیبه سرخ کتل (نگارش IM)»، نامه فرهنگستان،
فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تابستان ۱۳۸۶.
- «جغرافیای تاریخی خلیج فارس»، همایش خلیج فارس، جهاد دانشگاهی
دانشگاه تهران، قشم ۱۳۸۶.
- «گزارش های تاریخی و زبان شناختی برخی جای واژه های استان اصفهان»،
دانشگاه اصفهان ۱۳۸۶.
- «تاریخ خلیج فارس در عهد باستان»، همایش دوسالانه خلیج فارس،
فرهنگ و تمدن، دانشگاه تهران ۱۳۸۶.
- «کتیبه کنیشکای بزرگ»، همایش ملی زبان شناسی، کتیبه ها و متون، میراث
فرهنگی، تهران ۱۳۸۶
- «واژه شناسی سروده های رودکی سمرقندی»، همایش بزرگداشت هزار و
صدمین سال وفات رودکی، دانشگاه تهران ۱۳۸۶.

- «تصویرسازی در سروده‌های کهن دینی و حماسی»، مجله علامه بهار ۱۳۸۶ - شماره ۱۳.
- «مقایسه نظام فعل در گویش‌های جنوب شرق ایران»، مجموعه مقالات دانشگاه علامه طباطبائی، سال ۱۳۸۶ - شماره ۲۲، ۲۲۰ - صفحه - از ۸۴۳ تا ۸۶۴.
- “Historiography of Iranshahr During the Sasanian Time”, XXV International Conference on Source Studies and Historiography of Asia and Africa, St. Petersburg, 22-24 April 2009. ۱۳۸۷
- “Name Of the Mani’s treatise and Manicheans messengers according to Ibn-e Nadim”, Seventh International Conference of Manichaean Studies, Dublin, 2009.
- “The Transition of Holy Wisdom in Zoroastrianism”, Salamanca, Spain, 2-5 September 2009.
- جرعه بر خاک (یادنامه مرحوم استاد ماهیار نوابی)، انتشارات مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی ۱۳۸۷.
- «چند واژه دخیل در زبان بلخی»، جشن‌نامه دکتر بدرالزمان قریب، به کوشش زهره زرشناس و ویدا نداف، انتشارات طهوری، تهران ۱۳۸۷.
- «چراغ روشن، (ریشه‌شناسی برخی لغات شعر رودکی)» بهار ادب: فصل‌نامه تخصصی زبان و ادبیات فارسی، سال اول، شماره دوم، زمستان ۱۳۸۷.
- «شگفتی‌ها و سهیگی‌های سیستان»، جشن‌نامه استاد دکتر بهمن سرکاراتی، به کوشش دکتر علیرضا مظفری و دکتر سجاد آیدنلو، تهران ۱۳۸۷.
- «ساخت نحوی پسوندهای ضمیری در دستور تاریخی زبان فارسی میانه»، همایش بزرگداشت استاد عبدالعظیم قریب، مؤسسه فرهنگ و تمدن ایران‌زمین، تهران ۱۳۸۷.
- «بررسی زبان‌شناسی گویش شیرازی و بازتاب آن در متون سده‌های هفتم تا نهم هجری»، گردهمایی مکتب شیراز، فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی، تهران ۱۳۸۷.

- «یک نسخه منتشر نشده از سده هشتم هجری»، گردهمایی مکتب شیراز، فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی، تهران ۱۳۸۷.
- «تأثیر زبان‌های ایرانی بر زبان دیگر ملل»، ششمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی، تهران ۱۳۸۷.
- «کمر بند مقدس ایرانیان و ارمنیان»، نخستین همایش بین‌المللی ارمنی‌شناسی و ایران‌شناسی، اصفهان ۱۳۸۷.
- «واژه‌های گویشی در متون فارسی پزشکی»، نخستین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی، زاهدان ۱۳۸۷.
- «ایران‌شناسی در آلمان»، همایش نگاهی به فرهنگ و جامعه آلمان، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران ۱۳۸۷.
- «ترکیب‌بندی از شاه داعی الله شیرازی شاعر سده نهم»، در: جرعه بر خاک: یادنامه استاد یحیی ماهیار نوایی، به کوشش محمود جعفری دهقی، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۸۷.
- «بررسی زبان‌شناسی گویش شیرازی و بازتاب آن در متون سده‌های نهم تا هفتم هجری»، در: گردهمایی مکتب شیراز، هنر، ادب و اندیشه (سده‌های هفتم و هشتم و نهم هجری)، شیراز ۱۳۸۷.

• “Indo-Persian Relation according to Middle Persian Texts”, *International Seminar on Inter Cultural & Inter Religious Dialogue Specially in Buddhism, Hinduism & Islam*, Guwahati University, India, 4-6 February 2010.

۱۳۸۸

• “The Role of Woman in V and VI century Iran as Illustrated by Epics of Shahname”, *World Congress for Middle Eastern Studies*, Barcelona, 2010.

• «غزلی از شاه داعی الله به گویش شیرازی»، یادنامه استاد راستار گویووا، مسکو ۲۰۰۷.

• «کتبیه ریاطک»، مجله علمی پژوهشی آموزش مهارت‌های زبان (مجله علوم اجتماعی و انسانی سابق)، دانشگاه شیراز، دوره اول شماره اول، پاییز ۱۳۸۸.

- «داستان دینی»، دانش‌نامه زبان و ادب فارسی، جلد ۳، انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی ۱۳۸۸.
- «نقش و جایگاه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی نو در قفقاز»، فصل‌نامه تحقیقی، مطالعاتی آران، شماره ۲۱ و ۲۲، پاییز و زمستان ۸۸.
- «واژه‌های گویشی در متون فارسی پزشکی»، فصل‌نامه آئینه میراث، شماره ۴۵، سال ۱۳۸۸.
- «نقش و جایگاه گویش‌های ایرانی در خلیج فارس»، دومین همایش دوسالانه بین‌المللی خلیج فارس، تاریخ، فرهنگ و تمدن، دانشگاه تهران، آبان ۱۳۸۸.
- «بازشناسی تعامل فرهنگی ایران و هند براساس کتیبه‌های فارسی میانه مکتشفه در هند»، همایش بین‌المللی ایران و هند، دانشکده مطالعات جهان، دانشگاه تهران، ۱۳۸۸.
- «نقش و جایگاه زبان‌های ایرانی در قفقاز»، همایش بین‌المللی قفقاز در بستر تاریخ، دانشگاه تبریز، مهرماه ۱۳۸۸.
- «تحول تاریخی در گویش فینی»، اولین همایش فین‌شناسی، فین ۱۳۸۸.
- «گویش‌های خراسانی در ترجمه قرآن قدس»، اولین همایش ملی آموزش زبان فارسی و زبان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، اسفند ۱۳۸۸.
- “Developing medical sciences during the rule of seljuk dynasty in iran”, the second international symposium on sejukid culture and civilization; science and thought in seljukids era, Konya, Turkey. 2011.
- «کتیبه بلخی ایرتم»، نامه فرهنگستان، شماره ۴۱، ۱۳۸۹.
- «گزارش منوچهر جوان جم از تیشتر باران‌ساز در متن فارسی میانه داستان دینی» مجله زبان شناخت، سال اول، شماره دوم، ۱۳۸۹.
- «ساخت فعل در زبان بلخی»، مجله پژوهش‌های زبانی، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، شماره ۱، ۱۳۸۹.

- «بررسی ریشه‌شناختی چند فعل در گویش کرمانی»، همایش ملی فرهنگ اسلام و ایران، دانشگاه شهید باهنر کرمان، اردیبهشت ۱۳۸۹.
 - «تاریخ ترجمه در ایران باستان»، همایش ملی مطالعات ترجمه، دانشگاه بیرجند، ۱۳۸۹.
 - «ذوالقرنین، گزارشی اسطوره‌شناختی»، همایش کورش هخامنشی و ذوالقرنین، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، خرداد ۱۳۸۹.
 - «چهار زهگان در ادبیات فارسی میانه»، تا به خورشید به پرواز برم، یادنامه دکتر حمید محامدی، به اهتمام کتابون مزداپور و هایده معیری (محامدی)، کتاب روشن، تهران ۱۳۸۹.
 - «گنجینه گویش‌های آذری، بررسی و نقد متون»، همایش بین‌المللی نقد و بررسی منابع مطالعاتی آذربایجان، دانشگاه محقق اردبیلی، ۱۳۸۹.
- ۱۳۹۰
- «خلقت آدم در اسطوره آفرینش مانوی»، با: سمیه مشایخ، ادب فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، دوره ۱، شماره ۷ پاییز و زمستان ۱۳۹۰.
 - «آرمان‌شهر حکیم طوس در شاهنامه»، مجله پژوهش‌های ایران‌شناسی، دانشگاه تهران، سال ۱، شماره ۱، ۱۳۹۰.
 - «از زن‌ستیزی تا زن‌ستایی در حدیقة‌الحقیقه سنایی»، با: ساره تربیت، مجله زن و فرهنگ، ۱۳۹۰.
- ۱۳۹۱
- "Some Remarks on Basila in Kushnameh", *International Seminar on Korea-Iran Cultural Relations Based on KUSHNAMEH*, Tehran, October 3-3, 2013.
 - "Verbal System in the South-Eastern Iranian Dialects", *Russian Academy of Sciences Institute of Oriental Issues of General and Oriental*, Moscow, 2013.
 - "COLLECTION OF ISHTEHA A Manuscript From a Georgian Poet", *22nd International Symposium Georgian MANUSCRIPTS*, 2013.

- ایرانیان در بابل هخامنشی، تألیف م. دندامایف، ترجمه محمود جعفری دهقی، تهران انتشارات ققنوس ۱۳۹۱.
- «اویم ایوک: کهن ترین فرهنگ ایرانی» آئینه میراث، سال دهم، شماره اول (پیاپی ۵۰)، ۱۳۹۱.
- «وام‌واژه‌های بلخی در زبان فارسی»، مجله زبان شناخت، سال اول، شماره چهارم، ۱۳۹۱.
- «بررسی دست‌نویس مناهل الانظار، تألیف محمدبن عبدالله لاری»، مجموعه مقالات همایش نامه لارستان کهن: دفتر زبان‌شناسی، به کوشش دکتر بهزاد مریدی، تهران ۱۳۹۱.
- «نقش سکه‌شناسی در بازشناسی تاریخ و فرهنگ ایران»، کتاب ماه (تاریخ و جغرافیا)، شماره ۱۷۸، ۱۳۹۱.
- «نقش و تأثیرگذاری گروه‌های تبعیدی و جابه‌جا شده در عصر ساسانیان»؛ با: سید اصغر محمودآبادی و بهمن هنرمند، مجله تاریخ اسلام و ایران، دانشگاه الزهراء، شماره ۱۰، ۱۳۹۱.
- «نامه بلخی برزمهر»، با: شیما جعفری دهقی، مجله پژوهش‌های زبانی، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ش ۵، ۱۳۹۱.
- «نسبت تاریخ و حماسه در حماسه ملی ایران»، با: لیلا وره‌رام، پژوهش‌های ایران‌شناسی، سال ۲، شماره ۲، ۱۳۹۱.
- “*ČAHĀR ZAHAGĀN IN MIDDLE PERSIAN LITERATURE*”, *Vicino Oriente XVIII* (2014), pp. 1-5, University of Sapienza, Italy. ۱۳۹۲
- درآمدی بر زبان بلخی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۹۲.
- «جغرافیای تاریخی خلیج فارس در عهد باستان»، در: مروارید خلیج فارس: پژوهش‌های ایران‌شناسی در بزرگداشت استاد احمد اقتداری، نشر گستره تهران ۱۳۹۲.
- «سغدیان در ترازوی تراز»، نخستین همایش تبادلات فرهنگی و تمدنی ایران و قزاقستان، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۲.

- «بررسی دو ساخت نحوی در زند اوستا»، با: راشین مدنی، مجله زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، شماره ۲، ۱۳۹۲.
- «گرز گاوسر فریدون و منشأ آن»، با: مجید پوراحمد، مجله ادب فارسی (مجله سابق دانشکده ادبیات فارسی و علوم انسانی دانشگاه تهران)، سال ۳، شماره ۲، ۱۳۹۲.
- «بررسی سرانجام جمشید، پادشاه اساطیری در مآخذ گوناگون»، با زهرا دشتیان، مجله ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، شماره ۳۱، تابستان ۱۳۹۲.
- «ادبیات خنتی»، تألیف مائورو مچی، ترجمه محمود جعفری دهقی، تاریخ ادبیات فارسی، به کوشش رونالد امریک و ماریا ماتسوخ. ترجمه زیر نظر ژاله آموزگار، تهران ۱۳۹۳.
- مجموعه مقالات اولین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی (گذشته و حال)، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «نگاهی تازه به کتیبه پهلوی آذرشب مشهور به نیروگاه سیکل ترکیبی (کازرون چهارده)»، مجله زبان شناخت، پژوهشگاه علوم انسانی، شماره ۲، تهران ۱۳۹۳.
- تاریخ جامع ایران، (ویرایش ۵ جلد نخست) مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۹۳.
- «تاریخ‌نگاری و جغرافیا در ایران باستان» در تاریخ جامع ایران، جلد پنجم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «نهضت ترجمه در دوره ساسانی»، در تاریخ جامع ایران، جلد پنجم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «فلسفه و کلام در ایران باستان»، در تاریخ جامع ایران، جلد پنجم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «آرایش و پوشش در ایران باستان»، در تاریخ جامع ایران، جلد سوم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «زبان بلخی»، در تاریخ جامع ایران، جلد پنجم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.

- «تاریخ سیاسی اشکانیان»، در تاریخ جامع ایران، جلد دوم، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «انجمن ایزدان در بلخ»، در: رنج و گنج: ارج‌نامه دکتر زهره زرشناس، پژوهشگاه علوم انسانی، تهران ۱۳۹۳.
- «بررسی تطبیقی نسخه خطی مسالک و ممالک جرجانی و متن جهان‌نامه»، با: محمدحسین سلیمانی، پژوهش‌های ایران‌شناسی، سال ۴، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳.
- «گویش شمیران»، دانش‌نامه تهران بزرگ، مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۳.
- «دمه بده»، دانش‌نامه زبان و ادبیات فارسی در شبه‌قاره، فرهنگستان زبان و ادب، تهران ۱۳۹۳.
- “Buddhism in Ancient Iran”, *Cultural Exchange Between India, Iran, Turkey, Afghanistan And Central Asia: Contribution Of Scholars, Sufis And Poets*, february 4-6, 2016 ۱۳۹۴
- «خدا»، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۲، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران ۱۳۹۴.
- «خراسان، زبان‌ها و گویش‌ها»، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۲، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران ۱۳۹۴.
- «خرداد»، دایرةالمعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۲، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران ۱۳۹۴.
- «مرگ و سرنوشت روان در باور ساکنان بین‌النهرین»، با: مهتاب صالح، پژوهش‌نامه ادیان، سال نهم، شماره هفدهم، ۱۳۹۴.
- «داروی خرسندی»، در: شاعر تاریخ، یادگارنامه محمدابراهیم باستانی پاریزی، تهران ۱۳۹۴.
- «لیان» (با محمدتقی ایمان پور)، دانش‌نامه خلیج فارس، دوره ۲، شماره ۲، سال ۱۳۹۴.

- «بخت و بگویخت یا حکم ازلی در دادستان دینی»، در: دم مزن تا بشنوی زان آفتاب، جشن‌نامهٔ دکتر محمدتقی راشد محصل، تهران ۱۳۹۴.
- ۱۳۹۵ راهنمای کتیبه‌های فارسی میانه (پهلوی ساسانی)، انتشارات سمت، تهران ۱۳۹۵
- مجموعه مقالات دومین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی گذشته و حال، مرکز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، تهران ۱۳۹۵.
- کتاب الملخص فی اللغة از ابولفتح احمد بن حسین بادی، مقدمه: محمود جعفری دهقی، میراث مکتوب، تهران ۱۳۹۵
- «مکتب فلسفی جندی‌شاپور»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی جندی‌شاپور، دزفول ۱۳۷۵.
- «ایران‌شهر آرمانی در متون فارسی میانه»، کنگرهٔ میان‌دوره‌ای انجمن ایران‌شناسان اروپا، مرکز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۹۵.
- ۱۳۹۶ «خوزستان، زبان‌ها و گویش‌ها»، دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۳، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران ۱۳۹۶.
- «خویشاوندی»، دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، جلد ۲۳، زیر نظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران ۱۳۹۶.
- «پیشگامان ایران‌شناسی در انگلستان»، یادنامهٔ استاد عباس سحاب، جلد دوم، مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، تهران ۱۳۹۶.
- «معرفی دست‌نویس جغرافیای بنادر جنوبی، کاتب: عباسقلی تفرشی یازرجانی»، یادنامهٔ استاد عباس سحاب، جلد دوم، مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، تهران ۱۳۹۶.
- «گویش شیرازی کهن»، مجموعه مقالات نخستین همایش بین‌المللی تاریخی فرهنگی جنوب ایران (فارس تاریخی)، به کوشش مجید دهقانی و غلامرضا خوش‌اقبال، شیراز، ۱۳۹۶.
- «ویلیامز جکسن و باباطاهر»، مجموعه مقالات همایش ملی هزارهٔ باباطاهر، همدان ۱۳۹۶.

- ۱۳۹۷ مجموعه مقالات سومین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی (گذشته و حال)، مرکز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، تهران
- «حُتَنی، زبان»، دانش‌نامهٔ زبان و ادب فارسی (ذیل)، به سرپرستی اسماعیل سعادت، تهران ۱۳۹۷.
- «حکمت ایرانشهری و نقش آن در جنوب اسپانیا»، در: هشتمین کنگره بین‌المللی انجمن ایران‌شناسی اسپانیا، دانشگاه تهران، ۱۳۹۷.
- «نگاهی به سه اثر استاد محمدجواد مشکور، کارنامه اردشیر بابکان، گفتاری دربارهٔ دینکرد و فرهنگ هزوارش‌های پهلوی»، در: زندگی‌نامه و خدمات علمی و فرهنگی استاد دکتر محمدجواد مشکور، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران ۱۳۹۷.
- «عطار و ایران‌شناسان»، با: منیر عزیزی، مجموعه مقالات نخستین همایش بین‌المللی زبان فارسی و اندیشه ایرانی-اسلامی (فریدالدین عطار نیشابوری)، تهران ۱۳۹۷.
- «معرفی گویش کمرچه علیا تربیت جام»، با علی ایلنت، مندرج در: مجموعه مقالات سومین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی (گذشته و حال)، مرکز دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، تهران.
- «هلموت هومباخ، اوستاشناس و ایران‌شناسی عالیقدر»، مجلهٔ زبان و کتیبه، سال اول، شماره ۲، ۱۳۹۷.
- ۱۳۹۸ «معیارهای تشخیص شعر در اوستای جدید»، با لایلا ورهرام، در: پژوهش‌های ایران‌شناسی دانشگاه تهران، ۱۳۹۸
- «ولادیمیر لیوشیتس»، مجلهٔ زبان و کتیبه، سال اول، شماره ۳، ۱۳۹۸
- ۱۳۹۹ به کوتاهی آه (مجموعه شعر)، انتشارات اقلیما، تهران ۱۳۹۹.
- تیشتر در انتظار باران (مجموعه شعر)، انتشارات مروارید، تهران ۱۳۹۹.
- “Different system of day – division in Avesta”, with Amir Emadaldin Sadri, in: *THE AGE OF EMPIRES. EAST-ERN*, Moscow, 2018.
- “Apostasy in Middle Persian according to Dādestān ī Dēnīg”, *Iranian Heritage Studies*, Vol. 1, No. 2, 2018-2019.

- “The demon inside according to the Shahnameh of Ferdowsi”, International Webinar on ongoing research on Iranian Studies”, 2020.
- “Some remarks on Frawahr according to Bundahišn”, *International Webinar on Iranian Sdudies*, 2021.
- «بررسی پیدایش فعل وجهی «رسیدن» در فارسی از منظر دستوری شدگی»، با: مجتبی منشی زاده و فهیمه تسلی بخش، مجله علم زبان، دانشگاه علامه طباطبایی، تاریخ انتشار بهمن ۱۳۹۸.
- «تحول تاریخی برخی واج‌ها در تالشی مرکزی»، با شیما جعفری دهقی، مجله زبان‌شناسی گویش‌های ایرانی، ۱۳۹۹.